גמ' אמר ר' יוחנן בשלשה מקומות שנה לנו רבי יהודה אסור לאדם שיהנה ממון חבירו חדא הא דתנן אידך מה היא דתנן הנותן צמר לצבע לצבוע לו אדום וצבעו שחור שחור וצבעו אדום ר' מאיר אומר נותן לו דמי צמרו רבי יהודה אומר אם השבח יותר על ההוצאה נותן לו היציאה ואם ההוצאה יתירה על השבח נותן לו את השבח ואידך מאי היא דתנן מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו ואמר לו אם אין אני נותן לך מכאן ועד זמן פלוני תן לו שטרו הגיע זמן ולא נתן רבי יוסי אומר יתן רבי יהודה אומר לא יתן (א) אמאי דלמא עד כאן לא קאמר רבי יהודה הכא אלא משום (ב) דאיכא שחרוריתא אי נמי לצבוע לו אדום וצבעו שחור משום דקא משנה (ג) והתנן כל המשנה ידו על התחתונה ומי שפרע מקצת חובו נמי הוי אסמכתא ושמעינן ליה לר' יהודה דאמר לא קני אמר רב אחא בר אדא משמיה דעולא תחתון הבא לשנות בגויל שומעין לו בגזית אין שומעין לו בכפיסין שומעין לו בלבנים אין שומעין לו לסכך בארזים שומעין לו בשקמים אין שומעין לו למעט בחלונות שומעין לו להרבות בחלונות אין שומעין לו להגביה אין שומעין לו למעט שומעין לו עליון שבא לשנות בגזית שומעין לו בגויל אין שומעין לו בכפיסין אין שומעין לו בלבנים שומעין לו בארזים אין שומעין לו בשקמה שומעין לו לרבות בחלונות שומעין לו למעט בחלונות אין שומעין לו להגביה אין שומעין לו למעט שומעין לו אין לו לזה ולא לזה מאי (תניא אין לו לא לזה ולא לזה אין לו לבעל עלייה בקרקע כלום) תניא רבי נתן אומר תחתון נוטל שני חלקים והעליון שליש ואחרים אומרים תחתון נוטל שלשה חלקים והעליון נוטל רביע אמר רבה נקוט דרבי נתן בידך דדיינא הוא ונחית לעומקא דדינא קא סבר כמה מפסיד עלייה בבית תילתא הלכך אית ליה תילתא: **מתני'** וכן בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינה אחת על גביו ונפחת הרי בעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיעשה לבית בדו כיפין הכותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והזיקו פטור מלשלם נתנו לו זמן לקוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן פטור לאחר הזמן חייב מי שהיה כותלו סמוך לגינת חבירו ונפל ואמר לו פנה אבניך ואמר לו

הגיעוך

גמ' שיהנה ממון חבירו. שלא במתנה עד שתהא מדעתו ונוחה לו: **נותן לו דמי צמרו.** צמר לבן כמו שמסר לו דקנייה בשינוי ונתחייב מעות: **ר' יהודה אומר.** אם כן תחייבו נמצא זה נהנה שזה הביאו לו מן השוק אלא מחזיר לו את הצמר כמות שהוא לבוע וידו על התחתונה: **אם השבח.** שהשביח הצמר יותר על היציאה שהוציא לצבע זה בסממנין ועצים ושכר טרחו כשאר שכיר יום: **נותן לו את היציאה.** ולא מה שראוי בקבלנות דהוי טפי. ואם ההוצאה וכו': **והשליש את שטרו.** הפקידו ביד נאמן לפי שדאג הלוה שיחזור ויתבענו כל החוב: **ואמר לו.** לוה לשליש: **אם אין אני נותן לו.** את המותר מכאן עד יום פלוני: **תן לו שטרו.** ויחזור ויתבע הכל: **ודלמא.** לא היא זה נהנה וזה לא חסר לא קאסר רבי יהודה אלא זה נהנה וזה חסר הוא דאסר ומתניתין זה נהנה וזה חסר הוא דאמר ליה בעל הבית קא משחרת לכותלאי שאתה בונה חדשים ויפים וכל הדמים עלי ואתה משחירן בעשן לפני יציאתך: **דהוה ליה מתנה.** וקנסא קנים ליה אבל זה נהנה וזה לא חסר כגון לעיל (דף סד:) הדר בחצר חבירו בחצר דלא קיימא לאגרא והדר זה אפילו עביד למיגר דה"ל נהנה וזה אינו חסר אינו צריך להעלות לו שכר: **ושמעינן ליה וכו'.** הכא אשמעינן הכי: **תחתון שבא לשנות.** בבנין חומה שעליו מן היסוד עד התקרה: **בגויל שומעין לו.** אם היה מתחילה מאבני גזית ובא לשנותו כשנפלה ולבנות באבני גויל שומעין לו מפני שהוא מחזיק את הבנין שחומת גויל רחבה משל גזית טפח כדאמר בפ"ק דבבא בתרא (דף ג.) בגויל זה נותן ג' טפחים וזה נותן ג' טפחים ובגזית זה נותן טפחיים ומחצה וזה נותן טפחיים ומחצה. והתם מפרש גויל אבנים דלא מספיין דמורשי דידהו מטפי בה טפח: **כפיסים.** אריחי חצאי לבינים ורחבן טפח ומחצה ונותן אריח מכאן ואריח מכאן וטפח אבנים דקות וטיט ביניהם והוי עובי החומה ד' טפחים: **בלבינים.** שלימות ואין עוביו של כותל אלא כמדת רחבן והן ג' טפחים. כלל הדבר התחתון שמרחיב עובי הבנין ומחזיקו שומעין לו אם ממעט חיזוקו אין שומעין לו שהעליון טוענו למחר יפול ועליון שבא להכביד את המשא תחתון מעכב עליו וכל זמן שממעט כובדו שומעין לו: **בארזים.** בקורות של תקרה תחתונה קמיירי וארזים מתקיימין מן השקמין ומשאן כבד: בא לשנות תחתון משקמים לארזים שומעין לו שמהנהו לעליון שמתקיים וחזק מקום מדרך רגליו. מארזים לשקמים אין שומעין לו מפני שהן נוחין להשבר: **להרבות בחלונות.** ממעט חוזק הבנין והעליון מעכב עליו: **להגביה.** חלל הבית אין שומעין לו שמטריח את העליון לעלות ועוד שהנמוך חזק מן הגבוה: **עליון שבא לשנות וכו'.** טעמא דכולהו שומעין לו מפני שממעט כובד המשא והיכא דמוסיף על כובדו תחתון מעכב עליו שהתחתון אינו חושש אם תפול החומה שמן התקרה ולמעלה: **אין לו לא לזה ולא לזה.** לבנות שניים הם ובעל הקרקע רוצה למכור הקרקע: **מאי.** אית ליה לבעל העלייה בקרקע או לא: **דדיינא הוא.** אב"ד היה כדאמרינן בהוריות בפ' בתרא (דף יג:): **כמה מפסיד שליש.** ימי קיומה היא ממהרת ליפול מחמת משא העלייה: **מתני' בית הבד.** בית לעטור זיתים וגינה אחת על גגו שחקק אדם בסלע תחתיה כגון כיפה והיה גינתו למעלה ובית בדו מלמטה וכשמת נטלו בניו זה בית הבד וזה גינה ונפחת גגו של בית הבד שהוא מקום זריעתו של העליון: **כיפין.** ארקוול"ט. העליון יתן עליו עפר ויזרע: **פטור.** מלשלם דמאי הוה ליה למיעבד אנוס הוא: **נתנו לו זמן.** שראוהו ב"ד שהיה נוטה ואמרו לו סתור: **ונפל.** לתוך גינתו של חבירו:

הגיעון

בשלשה מקומות שנה לנו ר' יהודה אסור לאדם שיהנה ממון חבירו שלא מדעתו. אע"פ שמן הדין היה נראה לומר שיהנה חלא דאע"ג דזה נהנה וזה לא חסר אפי' הכי תיקנו חכמים שיהא חייב דאין לו ליהנות ממון חבירו שלא מדעתו ואידך דאמר רבי יהודה אם השבח כו' דאע"ג דגזלן קונה בשינוי הכא תקינו דלא ליקני כיון שאין מתכוין לגזול ולקנות משום דאין לו ליהנות ממון חבירו שחבירו הביאו מן השוק וטרח בו כדפירש בקונט' וא"ת לפי מאי דס"ד השתא דטעמא משום דאסור שיהנה ממון חבירו ולא משום דכל המשנה ידו על התחתונה נהי דלא קני בשינוי משום שהבעלים טרחו להביאו מן השוק מ"מ לא הוה ליה למימר ידו על התחתונה ואור"י דהמ"ל וליטעמיך א"נ מן הדין לא קנאו בשינוי כיון שאינו מתכוין לקנות ומיהו מ"מ היה לו ליתן שכר כפי מה שהשביחו בצביעת שחור ורבנן תקנו שלא יהנה ממון חבירו שלא מדעתו דהיינו בצביעת השחור שעשה שלא מדעתו הלכך ידו על התחתונה וגם משליש שטרו נמי אע"ג דאסמכתא קניא הכא כיון שאין זו מתנה גמורה שאין נותנה בלב שלם תקנו חכמים שלא יהנה מלוה הימנו:

אם השבח יתר על היציאה. פי' בירושלמי בפרק הגזל קמא (ב"ק דף ק: ד"ה אם):

לא לזה ולא לזה מאי. אין נראה לר"י פירוש הקונט' שפי' שבעה"ב רוצה למכור את הקרקע דבהא לא קמבעיא ליה דפשיטא דאין יכול למוכרו שהרי משועבד לזה לבנות עלייה שם כשילה ואי רוצה למכור הקרקע לעשות הבית ואין מוכר אלא כח שיש לו בתוכה הא נמי פשיטא שבענין זה יכול למוכרה דלמה לא ימכור כח שיש לו בה אלא נראה לר"י דמיירי שרוצה בעה"ב לזורעה ובעל עלייה אמר גם אני אזרע שגם לי הקרקע משועבד לעלייה או דלמא מצי א"ל האיך אין לך כלום בקרקע אלא לענין העלייה בלבד:

וכן בית הבד כו'. פי' בקונטרס דמיירי באחין שחלקו כמו פלוגתא דר' יהודה ורבנן ולא בשוכר ומשכיר וקשה דמשמע דמפלגי הכא רב ושמואל בגמרא דמיירי בשוכר ומשכיר דומיא דההיא דפליגי לעיל ועוד אי באחין שחלקו מוטל על התחתון לבנות התקרה אמאי אצטריך לאוקמי ההיא דלעיל בנפחת העלייה בשוכר ומשכיר לוקמה באחין שחלקו ואי האי וכן אנפחת העלייה דלעיל קאי אמאי הפסיק ביניהם ולא הסמיכם:

זמן

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"י מהל' שכירות הל' ד טוש"ע ח"מ סי' שו סעי' ג]:
יד ב מיי' פ"א מהל' מכירה הל' ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' נה סעי' א וסי' רח סעי' יג:
טו ג מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ שם:
טז ד מיי' פ"ד מהל' שכנים הל' ה סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קסד סעי' ו:
יז ה מיי' שם טוש"ע שם סעי' ז:
יח ו מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעי' ה:
יט ז מיי' שם הל' ח סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קסה:
כ ח מיי' פי"ג מהל' נזקי ממון הלכה יט סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' תיו סעי' א:
כא ט מיי' פ"ג מהל' שכנים הל' ח סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קסו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ר' יהודה אומר לא יתן (אמאי). תז"מ ונ"ב נ"ל ממאי: (ב) שם דאיכא שחרוריתא. נ"ב אע"פ שזה חסר דאיכא שחרוריתא דאסייתא אפ"ה אם העלייה הוה מקורה פטור הואיל ולא נהנה דא"צ להעלות לו שכר היכא דזה לא נהנה וזה חסר כמ"ש התוס' בב"ק דף כ' ע"א: (ג) שם דקא משנה דתנן כצ"ל:

מסורת הש"ס

א) ב"ק לה. ק: קא. לעיל עח: ע"ז ו., ב) ב"ב קסח. נדרים סג:, ג) [לעיל עו. וש"נ], ד) [לעיל סו. וש"נ], ה) רש"ל מ"ז בשם הרא"ש אבל הרי"ף גרס לה, ו) [ב"ק לט. נג.], ז) שם ו:, ח) ס"א חוקים, ט) [זה לא חסר כצ"ל], י) [פירשתי בשם ירושלמי כצ"ל],

לעזי רש"י

ארקול"ט. קמרון, כיפה.

מוסף רש"י

נותן לו דמי צמרו. כדמים שאמר לבן נמכר בשוק, דקנייה בגזלו לשלם כשעת הגזילה (לעיל עח:) כדמעיקרא, ואע"פ דמהשתא שוי טפי לגריס צמר אדום (ב"ק צה.) קני בשינוי לר"מ ולא יהיב ליה אלא דמי צמרו אבל לא דמי שבחו, או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר (שם ק:) דסבירא ליה לר"מ כל המשנה מדעת בעליו נקרא גזלן ונוטל הצמר לעצמו אע"פ שהוא מעולה עכשיו כדמים (ע"ז ז.). רבי יהודה אומר. אם כן נמצא זה משתכר בשינויו (ע"ז ז.). אם השבח. שהשביח הצמר, יותר על היציאה. שהוציא הצבע, נותן לו, בעל הצמר, את היציאה. סמנים ועצים ושכר פעולה כשכיר יום ולא שכר שלם כמו שהתנה עמו (שם ובע"ז לעיל עח:) דקנים ליה להאי דשינה להיות ידו על התחתונה דלא נתהני משכמא, ואגרא נמי כוליה לא ישקול אלא יציאה, ואם יציאה יתירה על השבח יתן לו את השבח שהשביח את הצמר, ואם ירצה לתת את שכרו, כגון שהשבח יותר על השכר יתן שכרו (ב"ק ק:). והשליש את שטרו. המלוה והלוה מסרוהו ביד שליש, שהרי טורח היה להם לכתוב שובר ומסרו על השליש (רשב"ם ב"ב קסח.). תן לו שטרו. למלוה ויחזור ויגבה בו כל מה שכתוב בו בתחילה (נדרים כז:). הגיע זמן ולא נתן. ולא פרע (שם). ר' יוסי אומר יתן. השליש השטר למלוה ואע"ג דאסמכתא היא, דסבור היה לפרוע באותו הזמן, קנה המלוה את השטר (שם). אסמכתא. הבטחת נחמה שאדם מבטיח את חבירו לסמוך עליו שאם לא יקיים תנאו יתן כך וכך (לעיל מח:) היינו דבר דלאו נותן לו מדעתו אלא סומך על דבר שאינו, דסבור שהוא יכול לנצח ופעמים שמנצחין אותו (סנהדרין כד:) המבטיח לחבירו דבר על מנת שנעשה דבר לעתיד וסומך בלבו כשעת התנאי שיוכל לקיים הדבר כשיגיע זמן וכשיגיע הזמן יאנס ולא יוכל לקיים (רשב"ם ב"ב קסח.). דאמר לא קני. ואינו נחסם בתנאו ולא יפסיד כלום (שם). נתנו לו זמן. ב"ד (ב"ק ו:).